

Metternich.

Historisk Tidsskrift, Bind 9. række, 5 (1926)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_9rk_0005-PDF/hto_9rk_0005_98685.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=98685>

pdf genereret den : 28/5-2008

Smaastykker og Oversigter.

Metternich.

Af Axel Linvald.

Over Metternich har Historien fældet en ugunstig Dom.

I Samtiden havde han sine begejstrede Tilhængere, som smigrede hans Evner og forherligede hans Kamp mod Tidsaanden. Efterverdenens Vurdering skyldes nationale og politiske Modstandere, Tilhængere af den østrigske Liberalisme, Forkæmpere for Tysklands Enhed. Som rimeligt var, havde de udelukkende Blik for Manglerne ved hans Personlighed og Skrøbeligheden ved hans Livsværk. Tyskere og Østrigere som Josef von Hormayer, F. C. Schlosser, Gervinus og Karl Hillebrand, Anton Springer, Adolf Beer og Max Lehmann maatte anerkende den uforlignelige Diplomat; Statsmandens Evner frakendte de ham alle. De kunde vise større eller mindre psykologisk Forstaaelse; i Hovedsagen tillagde de ham alle daarlige Egenskaber, Svaghed og Tvetungethed, Smaalighed og Følelseløshed, Idéløshed og Haardhed. Hos Treitschke naede Fordømmelsen sit Højdepunkt. Metternich var Synderen mod alle sædelige Magter, Dødsfjenden af den nationale Tanke, dertil aandløs og overfladisk, letsindig og pralende, en frivol Leve- mand; hans Dygtighed var tom Rutine; hans Statsmandsevner perfide Rænker.

Naturligvis kan der nævnes Undtagelser. Talleyrands Landsmænd — Thiers fremfor alle — har altid været tilbøjelige til at anerkende Metternichs politiske Klogskab. I England har man tidlig vist Forstaaelse for hans menneskelige Egenskaber. Ogsaa i Tyskland og Østrig har man fra Tid til anden følt Trang til en Revision. Virkeliggørelsen af den tyske Enhed kølnede Forbitrelsen mod dens mægtigste Modstander. En ny Generation voksede efterhaanden frem, som ikke levede i Mindet om Metternichs Undertrykkelse. Nyt historisk Materiale blev ogsaa fremlagt, som maatte nuancere Dommen. Enspændernaturer som O. Lorenz og Max Lenz stillede sig først imod den alminde-

lige Opfattelse. Selv havde Metternich overfor sin Elskede, den russiske Diplomatrue Grevinde Lieven, profeteret, at hundrede Aar vilde forløbe, inden Historieforskningen blev i Stand til at bedømme ham retfærdigt. For saa vidt Retfærdigheden er ensbetydende med større Sympati, har han faaet Ret. En Række nyere Forskere har paa forskellig Maade indledet Omslaget. Gennem Verdenskrigens Erfaringer blev Jordbunden forberedt for det fulde Omslag. Den Generation, som oplevede Østrigs Undergang, maatte uvilkaarlig nære Beundring for Statsmanden, som hundrede Aar i Forvejen under næsten lige saa fortvivlede Forhold genrejste Monarkiets Styrke og Anseelse. Hvem der havde oplevet Revolutionstidens Kaos, havde Betingelser for at forstaa Autoritetens Genopretter, Forkæmperen for den sociale Ro og Tryghed. De særlige østrigske Forhold har gjort deres, den almindelige konservative Tidsaand sit. Som man i de sidste Dages engelske Historieskrivning baner Vej for en ny og gunstigere Vurdering af Castlereagh og i Frankrig af Ludvig XIV, har man inden for tysk-østrigsk Videnskab underkastet Metternichproblemerne en ny Undersøgelse.

Resultatet er blevet Heinrich Ritter von Srbiks store Monografi: *Metternich. Der Staatsmann und der Mensch*. I—II. (München 1925).

Bogen hører ikke til Historieskrivningens Mesterværker. Den ejer ikke Treitschkes Glød og Begejstring, heller ikke hans glimrende Fremstillingsevne. Hverken politisk-socialt eller menneskelig-psykologisk lodder den de store Dybder. Alligevel er det i mange Henseender et betydeligt historisk Værk. Det bygger paa et omfattende Studium, ikke alene i den samlede europæiske historiske Litteratur, men ogsaa i utrykt Materiale. Det er i Pagt med Tidens Tendenser, ikke alene de politiske, men ogsaa de videnskabelige — Paavirkningen af Fr. Meineckes Idéhistorie er iøjnefaldende — og baaret af Viljen og Evnen til at fælde en selvstændig Dom.

Allerede Anton Springer havde i 1859 gjort opmærksom paa Betydningen af den aandelige Atmosfære, i hvilken Metternich var opvokset. Srbik har yderligere godtgjort, at de skiftende Begivenheder og Indtryk kun i ringe Grad har øvet virkelig Indflydelse paa hans aandelige Struktur. Faa rigtbegavede Mennesker er i saa ringe Grad blevet omformet under Begivenhedernes Tryk. Utvivlsomt vidner det om en aandelig Ubevægelighed, som f. Eks. gør ham langt ringere end hans Ven og Meningsfælle den store Publicist Fr. Gentz. Bestandig blev Metternich det 18. Aarhundredes Mand. Dets Livsvaner fornægtede han

aldrig, dybest set heller ikke dets aandelige Frisind. Bestandig var han Rationalisten, logisk og klar i sin Tænkning, derfor ogsaa uden Forstaaelse for mange Imponderabilier. Han havde sin Ungdomstids Forkærlighed for filosofisk Tænkning, dens Trang til at opføre store Tankebygninger, som ofte forveksledes med Virkeligheden. Hans ydrepolitiske Grundtanke var det 18. Aarhundredes, kun lidet lempet efter de nye Forhold. Revolutionstidens Omvæltninger vakte hans Rædsel, fordi de forstyrrede den gamle Samfundsorden. Han blev Reaktionens Forkæmper af Had til det gamle Samfunds Fjender, ikke paa Grund af aandeligt Slægtskab med de nye Aandsretninger. Romantiken og dens Mysticisme, dens Forherligelse af fjerne Fortider og Tilbøjelighed til at bøje sig ind under Kirkens Herredømme var ham fremmed. Først i sin Alderdom, navnlig i Aarene efter 1835, blev han mere eftergivende overfor Pavestolens kirkepolitiske Krav og viste Tilbøjelighed til at svække den josefinske Lovgivning. Selv om han heller ikke paa dette Tidspunkt svigtede Tolerancen, blev han dog stadig mere tilbøjelig til at betragte Protestantismen som en revolutionær Magt.

Metternichs Fader, Frantz Georg Metternich, først i kurfyrstelig-triersk, siden i østrigsk Tjeneste, var en jævnt begavet Levemand uden aandeligt Indhold, men med en værdig og glansfuld ydre Optræden, som hjalp ham over mange Vanskeligheder. Adskillige af Trækkene genfindes i forfinet Form hos Sønnen. Moderen var rigere begavet, dertil ærgerrig, med Lyst til at spille en Rolle, aandsbevægelig, men tillige intrigelysten. Sin Elskværdighed, vel ogsaa sit smukke Ydre, gav hun Sønnen i Arv. Fornuft og Humanitet var ledende Principer under Metternichs Opdragelse, det religiøst-konfessionelle Moment spillede derimod en ringe Rolle. Mainzer-Salonerne gav ham den selskabelige Afslibning. Nogen Paavirkning fra den begyndende tysk-nationale Bevægelse berørte ham ikke. Sit Liv igennem blev Metternich den ægtefødte Ætling af det 18. Aarhundredes kosmopolitiske Aristokrater.

Tre Gange var Metternich gift. Han elskede sine Hustruer, var den opmærksomme og hensynsfulde Ægteemand, den omsorgsfulde Fader. Det udelukkede ikke, at han sit Liv igennem dyrkede andre Guder. En af hans Hustruer undrede sig, at nogen Kvinde kunde modstaa hendes Mand. Hans Leporelloliste blev ogsaa lang, spændte fra Samfundets Spidser — mellem mange andre Napoleons Søster Caroline Murat — til glade Teaterdamer. Mange af hans Forbindelser skyldtes et Øjeblikks Forelskelse; for andre nærrede han en dyb og alvorlig Lidenskab. Levemandens Til-

bøjeligheder hørte med til Metternichs Natur, men dækkede ogsaa den nøgterne Politiker. Hans kvindelige Forbindelser gav ham ofte værdifulde Nyheder; midt i Fornøjelsernes Hvirvel forfulgte han altid sine politiske Planer.

Srbik forsøger at vække menneskelig Sympati for Metternich, kan ogsaa fremhæve adskillige tiltalende Træk. At vinde Mennesker var hans mindste Kunst; selv hans skarpeste Modstandere kunde ikke unddrage sig hans Væsens Ynde, hans bestikkende Elskværdighed, hans aandfulde Konversation. Først med Aarene virkede Selvglæden trættende. Han var utvivlsomt i Stand til at nære oprigtigt Venskab, tillige hævet over personligt Fjendskab; gammelt Nag kunde han glemme, naar hans Hjælp blev paakaldt. Med den største Liberalitet gav han politiske Modstandere Adgang til sin Salon. Altsammen var det dog Dyder, som spillede paa Overfladen. Grandseigneuren er ogsaa ødsel med sin Velvilje. Selv Srbik maa indrømme, at Metternich var en udpræget Egoist, ude af Stand til at bringe personlige Ofre. De mest rystende Verdensbegivenheder — saavel som de voldsomste personlige Oplevelser — var ude af Stand til at rukke hans Ro. Han havde Sans for Ret og Lovlighed; fremmede det hans Planer, gik han dog aldrig af Vejen selv for de tvivlsomste Midler. Kærlighedsbreve, udvekslede mellem Kejsrerinden og hendes Svoger, lod han opsnappe af sine Politiagenter og spille Kejseren i Hænde.

Metternich var meget af en Livskunstner. Musik og Kunst var ham Livsfornødenheder; for Litteratur og Videnskab nærede han virkelig Interesse. Ogsaa i den Henseende var han i Slægt med det 18. Aarhundredes store Statsmænd. Han beundrede Voltaire, var begejstret for Byron, dyrkede Heine — paa samme Tid, som han af politiske Grunde satte Pariserpolitiet paa hans Spor. I hans Hjem hørte Litteraturen til den daglige Kost. Litterater og Forfattere var velsete Gæster i hans Saloner. Som det i Reglen er Tilfældet, dog ikke de betydeligste. Med Grillparzer, Lenau og Anastasius Grün havde han ingen Forbindelse. For Kunsten havde han ypperlig Forstaaelse; han var baade Samler og Mæcen; ogsaa hos Thorvaldsen gjorde han Indkøb. For Historien nærede han den varmeste Interesse, dog først og sidst for Naturvidenskaberne. Altid ydede han deres Dyrkere den virksomste Støtte og viste virkelig Forstaaelse for deres Arbejde.

Til de virkelig store hørte Metternich ikke. Han blev altid de smaa Midlers Mand og gik af Vejen for den store Bedrift. Han var en Mester i at finde Udveje, følte Glæden ved det diplo-

matiske Spil, men overvurderede ogsaa dets Betydning. Han var helt igennem en ufrugtbar Natur; hverken hans Ideer eller hans Handlinger var nyskabende. For de store sædelige og aandelige Magter i Folkenes Liv havde han ingen Forstaaelse, bestandig undervurderede han Styrken af den religiøse Følelse, den nationale Etos, den sociale Fremdrift. Grundlaget for den tyske Rejsning opfattede han aldrig; for dens Forbindelse af Individualisme og Nationalisme var han uden Forstaaelse. At Individets Frihed var en Forudsætning for Nationens, var ham en taabelig Tale. Romantiken med dens Ærefrygt for Folkeanden, dens Forestilling om Folket som en selvstændig Individualitet var ham ganske uforstaaelig. Srbik er tydelig nok tilbøjelig til at anerkende Metternich som den store Statsmand. Lidt for ringe stiller han dog Maalet, naar han priser det som hans Kendetegn at bøje sig for Nødvendigheden og redde det mulige. For den, der af den store Statsmand kræver Overensstemmelse med Tidens bærende Ideer, Evnen til at betvinge alle modgaaende Strømninger, til at virkeliggøre dens dybeste Forhaabninger, kommer Metternich tilkort.

Det er Srbiks væsentligste Fortjeneste at have gjort Rede for Metternichs politiske Idébygning, skildret dens Indhold og paavist dens Kilder: Burke og den engelske Samfundsorden, Gentz, Kant og den historiske Retsskole. Ogsaa de store Begivenheder, Metternich i sin Ungdom havde oplevet, øvede deres Indflydelse paa Systemets Udformning. Det er ikke det mindste Vidnesbyrd om den aandelige Magt, som udgik fra Napoleons Personlighed, at selv hans farligste Modstander aldrig kunde løsgøre sig for Erindringen, at hans Regeringssystem i mange Henseender blev Forbilledet for Metternichs. Af den franske Kejser lærte han at slaa Revolutionen ned, at genskabe Orden og Disciplin, at foragte Folkesuveræniteten og den parlamentariske Talestrøm.

Med Urette har man anset Legitimitetsprincippet som Grundlaget for det Metternichske System. Srbik har godtgjort, at Ligevægtsprincippet var hans ledende politiske Tanke. I og for sig er det ikke fremskridtsfjendtligt, endnu mindre ensbetydende med Reaktion. Baade ud- og indadtil gælder det at holde de fremadbevægende og de tilbageholdende Kræfter i Ligevægt. Udenrigspolitisk hvilede Systemet paa Grundsætningen om alle Staters solidariske Interesser. Naturligvis havde de deres specielle Formaal; først og fremmest var de dog Medlemmer af Staternes store Familie og skulde i Fællesskab gøre Modstand, om en Enkeltstat gjorde Forsøg paa at erobre Suprematiet. Som Srbik fremhæver, er Metternich det sidste klassiske Udtryk for den

gamle Folkeret, som i Tanken om den europæiske Statsfamilie fandt et Middel til at tøjle de enkelte Staters Egoisme. Indadtil er det Statssamfundets fælles Interesse at bevare den politiske og sociale Ro. Derfor Intervention i Tilfælde af dens Forstyrrelse. I Staternes Enighed ligger den eneste Garanti for deres Opretholdelse.

Udfra denne Betragtning bedømte Metternich alle Statsforhold. Legitimitetens Opretholdelse blev det virksomste Middel — men heller ikke mere — til at bevare den indre Ligevægt. Folkesuveræniteten var til Gengæld dens farligste Fjende. Republiken var det direkte Udtryk for Omstyrtningsstendensen, det konstitutionelle Monarki det maskerede. Udfra Respekten for den sociale Ligevægt blev Metternich en Modstander af Forstyrrelserne fra oven, af den utøjlede Reaktion, som den viste sig i Spanien og Italien. Mod Stænderforsamlinger, som var et historisk Produkt, havde han intet at indvende. Han afviste alene Forfatninger, som blev udarbejdet efter fremmede Forbilleder: »franske Modeartikler«. De sociale Forhold betragtede han under samme Synsvinkel. Adelen var ham hverken Hof eller Militæradel, men Indehaveren af den store Grundbesiddelse og derfor en Garanti for den sociale Orden. Bourgeoisiet, dets politiserende Professorer og oplyste Demagoger var derimod dens farligste Fjende, vidt forskellig fra Folkemasserne, som ønskede Fred og Ro og alene krævede deres materielle Interesser varetaget. Tidens aandelige Bevægelser betragtede han gennem det samme Brilleglas. Religionen var en politisk Nødvendighed, et uundværligt Middel i Statsmagts Tjeneste; Liberalismen og Nationalitetsbevægelsen var blotte Revolutionsprodukter. Den første hvilede paa Fraser, den sidste vilde føre til kunstige og ulevedygtige Statsdannelser.

Metternichs Statsideal var ikke Frederik den Stores Militær- og Embedsstat, heller ikke det nypreussiske Forsøg paa at forsones Magt- og Aandselementet. For den østrigske Statsstyrer var Staten en Ordens- og Øvrighedsstat. Den rummede ikke nyskabende Kræfter, men skulde alene sørge for Ro og Orden. I Kampen mod Modstanderne skulde den ikke være straffende, men forebyggende, dens Arbejde burde være præventivt, ikke repressivt. Derfor Sikkerhedsforanstaltningerne overfor Universiteterne, derfor den skarpeste Censur overfor Presse og Litteratur. Selvfølgelig kunde der være Trang til Reform. Aldrig maatte dog deres Gennemførelse faa Karakteren af Indrømmelser til Tidsaanden; aldrig maatte de forringe den monarkiske Suveræniteten.

Systemet havde dobbelt Formaal, var paa en Gang universelt og østrigsk. Det kunde danne Grundlaget for den almen-europæiske Kamp mod Revolutionen, men tjente ogsaa de særlige habsburgske Interesser. Lige fra Metternichs egen Tid har det været et omstridt Problem, hvilket af de to Synspunkter til syvende og sidst var bestemmende for hans politiske Gerning. Som altid giver en ensidig Opfattelse kun en Del af Løsningen. At Metternich har opstillet Systemet alene for at støtte sin personlige Magt og Indflydelse og anskueliggøre sin Uundværlighed, er en urimelig Paastand. Den rummer dog den historiske Sandhed, at han utvivlsomt betragtede sig som den eneste Magt, der var i Stand til at bekæmpe den revolutionære Tidsaand. At Systemet alene skulde tilsløre en hensynsløs egoistisk Magtpolitik, er ligesaa urigtigt. Ubestrideligt er det dog, at dets Læresætninger paa det nærmeste faldt sammen med Habsburgermonarkiets Interesser. Erfaringen har vist, at en Sejr for Liberalismen og Nationalitetsidéen var ensbetydende med dets Undergang. Trods alt har Srbik sikkert Ret, naar han stiller Systemets Universalitet i Forgrunden. Metternichs System var ikke en Opfindelse, han alene benyttede som Middel i sin Politik. Det svarede paa det nøjeste til hele hans aandelige Struktur. Sikkert med Grund fremhæver Srbik, at han var den sidste Statsmand, som i det filosofiske Aarhundredes Aand har drevet ræsonnerende Systempolitik. Det er netop hans politiske Betydning, at de Idéer, for hvilke han kæmpede, havde Gyldighed udenfor hans egen Stat. Alene derpaa beroede hans almeneuropæiske Indflydelse; alene derved opnaede han en Autoritet, som strakte sig udover hans direkte Magtsfære. Det forhindrede dog ikke, at Principperne tit og mange Gange maatte tjene realpolitiske Formaal. Metternich var paa en Gang Etiker og Macchiavellist, Doktrinær og østrigsk Realpolitiker. Givet er det, at Metternich var i Stand til for de fælles europæiske Interesser at ofre Østrigs sekundære Fordele.

I Almindelighed har man betragtet Metternich som den almægtige Behersker af Østrigs indre og ydre Politik, derfor ogsaa ansvarlig for alle dens Gerninger. Det er Srbiks Fortjeneste at have gjort Ende paa denne Mythe og paavist de mange Vanskeligheder, han bestandig maatte overvinde. Delvis laa de hos ham selv. En Politiker, der som Metternich havde til Grund sætning aldrig selv at udføre, hvad lige saa godt kunde gøres af andre, maatte selvsagt komme til at bære et stort Ansvar for underordnede Redskabers Skalten og Valten. Utvivlsomt har Metternich uden Grund faaet Skyld for adskillige af Cen-

surens Overgreb, saavel som for Haardheden overfor de østrigske Statsfanger. Selv paa det udenrigspolitiske Omraade maatte han i adskillige Aar kæmpe med mange Modstandere. Da Metternich overtog Ledelsen af Udenrigspolitiken, stod han fremmed overfor de ledende østrigske Kredse. Det varede længe, inden Rhinlænderen blev anerkendt som Østriger. Ogsaa hans Politik brød paa mange Maader med de gamle Traditioner og maatte vække Modstand hos alle, der var opdraget til at betragte Preussen som Habsburgerrigets farligste Modstander. Først gennem sit Held og Evnen til at skaffe Østrig en politisk Magtstilling, som det neppe havde kendt siden Prins Eugens Dage, blev Metternich den eneraadende Herre over Rigets Udenrigspolitik. I den indre Politik kom han stadig tilkort. Hos Kejser Frantz havde han mange Vanskeligheder at overvinde. I og for sig var det mærkeligt, at de to Naturer kunde gaa i Spænd, den letfærdige og nydelseslystne Livskunstner og den smaaborgerlige Jeronimus, Oplysningsmanden og den rettroende Katolik, Europæeren og Østrigeren, Kenderen af Litteratur og Kunst og Hverdagsmennesket, for hvem Aandsbestræbelser nærmest var énsbetydende med revolutionære Anskuelse. Alligevel holdt de sammen. Kampen mod Revolutionen var det fælles Baand, som bestandig sikrede Forbindelsen. Nogen Premierministerstilling opnaaede Metternich dog aldrig. Han maatte altid bekæmpe Kejserens mistænksomme Frygt for at blive behersket af sin Raadgiver. Paa Kejserens Modstand strandede adskillige af Metternichs Reformforslag. Ogsaa efter hans Død i 1835 var Metternich ude af Stand til at samle hele Magten i sin Haand. Hans Tilbøjelighed til at undvige Kampe, til at se Tiden an og hjælpe sig med Kompromiser bragte ham en Række Nederlag. I stedse højere Grad blev det hans erklærede Modstander, Statsminister Grev Kolowrat, som vandt Magten over Rigets indre Politik.

Naturligvis er det udelukket i Enkeltheder at gennemgaa Metternichs Politik, som den træder for Dagen i den Srbiiske Opfattelse. I mange Tilfælde vil man kunne underskrive hans Betragtninger; i endnu flere maa man tage Reservationer. Det bliver neppe hans Fortjeneste i Grundtrækkene at forandre *Vurderingen*, derimod at bane Vejen for større *Forstaaelse*. Ikke alene har han underbygget Beundringen for Metternichs diplomatiske Mesterskab; han har tillige godtgjort, at dets Baggrund var store og vidtrækkende Idéer. Ikke alene har han banet Vejen for Kendskab til Metternichs rigt facetterede Personlighed, han har tillige godtgjort, at hans indre Politik var baaret af ærlig

Overbevisning, af oprigtig Iver efter at følge Lovene for Samfundets rette Udvikling.

Først og fremmest nærer Srbik den varmeste Beundring for Metternichs storeuropæiske Politik. Naturligvis var det skæbnesvangre Fejltagelser, der gjorde ham til Forkæmper for den Krigspolitik, som førte til Nederlagene ved Austerlitz og Wagram: Troen paa, at England, Rusland og Preussen vilde ile Østrig til Hjælp, at Frankrig vilde svigte Napoleon, at det spanske Oprør vilde binde Hovedmassen af hans Tropper. Med Rette maa man dele Srbiks Beundring for den Klogskab, hvormed han senere holdt Napoleon hen og først slog løs, da Sejren var indenfor Rækkevidde og Østrig Situationens Herre. Utvivlsomt var det Metternichs Fortjeneste, ud fra den skarpeste Opfattelse af det politisk mulige, paa en Gang som Realist og Universalist at have ført Krigen til den sejrriige Afslutning. Med den fineste Vurdering af Østrigs Styrke og Svagheder sikrede han Ligevægtens Genoprettelse. Indtil 1815 gennemførte han sin Politik overfor Frankrig. Paa Wienerkongressen og efter dens Afslutning var det navnlig Rusland, der var Ligevægtens farligste Modstander, og som han med samme Mesterskab holdt Stangen. Det var aldrig Metternichs Maal at bryde Frankrigs Stormagtsstilling. I lange Tider arbejdede han paa at bevare Napoleons Trone. Ligevægtsprincippet var ham langt vigtigere end Dynastispørgsmaal. Først, da det viste sig umuligt at tvinge Napoleon til at anerkende dette Princip, lod han ham falde.

Som Tysk-Østriger volder det Srbik Besvær at føre Forsvaret for Metternichs tyske Politik. At han prisgav Elsass, indrømmer han, maa berøre den tyske Efterslægt smerteligt. For den østrigske Statsledelse maatte det dog være tilstrækkeligt at bryde Frankrigs rhinske Magtstilling. Resolut østrigsk Magtpolitik vilde have gjort Elsass tysk. For en universel-europæisk Ligevægts- og Fredspolitik maatte det først og fremmest være Maalet at skabe en varig Udjævning mellem Staterne. Som Metternich havde brudt med Kaunitz' østrigske Revanchepolitik overfor Preussen, havde han heller ingen Anledning til at tage Hensyn til Preussernes Had mod Frankrig. Paa samme Maade gik han frem ved Tysklands Nyordning. Partikularismen — mente han — var et Særkende for det tyske Folk, Tanken om Tysklands Enhed en ideologisk Miskendelse af dets Natur. Det gamle tyske Rige var ham intet værd. Rastadt-Kongressen glemte han aldrig. Kejsermagtens Støtter var desuden borte: Rigsridderne, Rigsstæderne og de gejstlige Rigsfyrster; for Kejsertankens ideelle Styrke havde han ingen Forstaaelse. Som i den europæiske vilde

han ogsaa i den tyske Nyordning hjælpe Ligevægtsprincippet til Sejr. Resultatet blev det tyske Forbund.

Som Metternich gjorde Østrig til den førende tyske Magt, vilde han ogsaa skaffe det Ledelsen i Italien. I lange Tider nærede han Planer om Oprettelsen af en italiensk Liga, organiseret i Lighed med det tyske Forbund. Atter en ny Form for Ligevægts-tanken. I denne Sag var Modstanderne ham dog for stærke. Kejser Frantz kunde ikke overvinde sin Uvilje mod selv den uskyldigste Form for Italiens Enhed. De italienske Fyrster vilde intet bortgive af deres suveræne Rettigheder. Selvfølgelig var Metternichs italienske Politik i Overensstemmelse med de habsburgske Interesser. Tillige var det ham dog bestandig magtpaaliggende ogsaa i Italien at skabe en kraftig Barriere mod Tidens revolutionære Strømninger. Forgæves anbefalede han Oprettelsen af en fælles italiensk Politimyndighed, en Institution, som kunde svare til Centralundersøgelseskommissionen i Mainz og føre an i Kampen mod de liberale og nationale Bevægelser.

Ogsaa i Bedømmelsen af Metternichs indre Politik — hævder Srbik — er der Grund til en Nuancering af Dommen.

Naturligvis maa han bryde Staven over Forfølgelserne af den tyske akademiske Ungdom. Han mener dog, at der ogsaa i dette Spørgsmaal er Anledning til at yde Metternich større Forstaaelse. Utvivlsomt raadede der ved de tyske Universiteter en politisk Atmosfære, som ingen Statsautoritet kunde taale. Sikkert nok gjaldt det at afværge en Revolution, hvis Forberedelse allerede var vidt fremskreden. Ingen vil benægte, at Metternich har gjort sit for at forhindre Virkeliggørelsen af de preussiske Forfatningsløfter. Deres Tilsidesættelse skyldes dog fortrinsvis Styrken af de gammelpreussiske Traditioner. Srbik vil ikke forsvare den aandelige og legemlige Tortur, som i Laibachs og Venedigs Fængsler blev anvendt over for de italienske Frihedsmænd. Paa Grundlag af selve Procesakterne, navnlig i Confalonieri-Sagen, mener han dog at kunne fastslaa, at de Anklagede utvivlsomt havde gjort sig skyldig i Højforræderi, og at Metternich personlig var uden Andel i deres Martyrium. Lige saa lidt vil han i Almindelighed godkende Indgrebene overfor den østrigske Videnskab og Litteratur. For Censurens værste Haardheder lægger han dog Ansvaret paa de mere underordnede Embedsmænd og nævner adskillige Eksempler, som viser Metternichs Forsøg paa at tage Brodden af deres største Taabeligheder. Han kan anføre mange Prøver paa Metternichs Iver for at fremme den upolitiske Litteratur og Videnskab, han tilskriver ham Andel i Klassicismens og Romantikens Sejr i Østrig, han kan dog ikke

skjule, at Metternich bærer Hovedansvaret for det Tryk, som Aartier igennem hvilede over Sindene. At Wien i saa lange Tider stod tilbage for Berlin og München, var for en stor Del Metternichs Skyld.

Med langt større Held fører Srbik paa andre Omraader et Forsvar for hans indre Politik. Med Rette fremhæver han Østrigs materielle Fremskridt, Forbedringen af dets Finanser, Reformen i dets Toldpolitik. Med Rette gør han opmærksom paa Ministerens Ønske om videregaaende Foranstaltninger. Ganske sikkert var der uoverstigelige Hindringer for talrige Fremskridt. Det ligger dog klart for Dagen, at Metternich kun med ringe Eftertryk har kastet sig ud i Kampen for deres Gennemførelse. Kampen mod Revolutionen var ham altid Hovedsagen, den ydre Politik havde altid Primatet i hans Interesser. Derfor hører det ligefuldt med til hans Karakteristik, at han paa adskillige Punkter nærrede langt større Forstaaelse af sit Lands Problemer, end man i Almindelighed har indrømmet ham.

For det store Problem — Centralisation eller Decentralisation — havde han aabent Blik. Af Josefinismen, dens Centralisation og Germanisation — var han afgjort Modstander. Fra første Færd mente han, at dens Gennemførelse vilde medføre Rigets Adspaltelse. Som Srbik fremhæver: Nu kan alle indse det; den Gang at hævde det var en Bedrift. Den tyske Nationalitet burde bevare Forrangen — Herskerhuset tilhørte den, og den udgjorde ogsaa Rigets civilisatoriske Element — derfor skulde man dog ikke underkende de øvrige Nationaliteters Rettigheder. Med gode Grunde gjorde han gældende, at det østrigske Forfatningsproblem kun i anden Linje drejede sig om Individernes Forhold til Staten; i første Række gjaldt det om at bestemme »Landenes« Forhold til Centralmagten. Bestandig kæmpede Metternich for at opretholde de enkelte Rigsdeles Særrettigheder; bestandig var han Modstander af voldelige Overgreb. Metternich skyldes det, at en Række lokale Stænderforsamlinger blev indført eller sat i Kraft. Efter at Kejser Frantz i lange Tider havde undladt at sammenkalde den ungarske Rigsdag, var det Metternich, som paany fik ham med til en aaben Anerkendelse af den ungarske Konstitution. Kejseren bærer Ansvaret, naar Bureaukratiet i de italienske Provinser søgte at indrette Lovgivning og Forvaltning efter østrigsk Forbillede. Metternich forstod, at det gjaldt om at skabe en Styrelsesform, som beviste Italienerne, at man ikke nærrede Planer om at sammensmelte dem med de tyske Provinser. Paa alle Omraader gælder det dog: I mange Henseender vilde Metternich det rette; men bestandig

var han ængstelig for at drage Konsekvenserne af sit Standpunkt. Det kunde begrunde, at han afviste en fælles Forfatning for hele Riget. Noget Forsvar for at afvise Folkenes Medbestemmelsesret i Lovgivning og Skattebevilling i de enkelte Rigsdele indeholdt det ikke. Bestandig gjorde han Holdt overfor ethvert Indgreb i den monarkiske Suverænitet. Bestandig kæmpede han imod enhver Slappelse i Tvangsstyret.

For Nødvendigheden af en Administrationsreform havde han aabent Blik. Forgæves kæmpede han mod Kabinetsregeringen; forgæves stræbte han at faa oprettet et Slags fælles Rigsraad, et Ministerkonseil og egentlige Ministerier. Efter Srbiks Opfattelse vilde Gennemførelsen af Forslagene have styrket Rigets Enhed og Kraft. Det blev dog kun ved Tilløb, som var uden Følger. Overfor Modstanden, først hos Kejser Frantz, senere hos Ærkehertugerne og Kolowrat bøjede Metternich af og gjorde Indrømmelser, som ophævede Virkningerne af hans Reforme. Det store Kulturarbejde i Norditalien — Forbedring af Retspleje og Forvaltning, af Undervisnings- og Samfærdselsvæsen havde ligeledes Metternichs Sympati. Til Befolkningens bitre Klager over Bureaukratisme og Fiskalisme, tog han derimod intet Hensyn. Censuren vilde han ikke lempe; mod Politiets Overgreb vilde han ikke skride ind. Uagtet han var fuldkommen klar over Følgerne, dristede han sig ikke til virksomt at bekæmpe Modstanderne. Paa lignende Maade forstod han, at Ungarn tiltrængte en gennemgribende økonomisk-social Udvikling. Han veg dog altid tilbage for en Ophævelse af Bøndernes Ufrihed, af Haandværkets forældede Organisation, af Adelsprivilegierne. Almindelige politiske Hensyn forbød ham bestandig at gaa sammen med det ungarske Reformparti. Ogsaa overfor Magyarerne blev det Metternichs historiske Vildfarelse aldrig at have forstaaet, at Stænderstaten havde overlevet sig selv. I sin ydre Politik var han konsekvent; i Kampen mod Revolutionen kendte han ingen Vaklen. Hans indre Politik blev derimod fuld af Halvheder og mislykkede Tilløb.

Aarene mellem 1835 og 1848 tilføjede ikke nye Træk i Metternichs Billede. Ogsaa i dette Tidsrum fulgte Lykken ham i adskillige vanskelige Spørgsmaal. I Løbet af Trediverne blev Omstyrtningstendenserne trængt tilbage; Faren for et Sammenstød med Frankrig i 1840 drev over; den ægyptisk-tyrkiske Konflikt blev i det væsentlige bilagt efter hans Ønsker. Tilsyneladende opnaaede han ogsaa at se de fem Stormagter forenet i fælles Stræben for Opretholdelsen af Fred og Ro. I Virkeligheden undergravedes dog hans Livsgerning. Efter 1840 voksede

hans legemlige Svaghedstilstand. Hans Optimisme svækkedes; hans Energi og Handlekraft blev mindre. Altid havde han været tilbøjelig til at skrive og tale. Med Aarene blev han det i stadig højere Grad. Samtidig blev Modstanderne stærkere, hans Tilhængere svagere. Finansnøden lammede Østrigs Kræfter; med Frederik Vilhelms Tronbestigelse mistede han den preussiske Støtte. Med Sorg var han Vidne til, at Rusland under Czar Niko-lajs kraftige Ledelse tog Initiativet i den europæiske Storpolitik. Baade i Tyskland og Italien vaagnede en ny Tankegang. Overgangen til den politiske Realisme var ved at fuldbyrdes. Den tyske Liberalisme løsrev sig fra Indflydelsen af den franske Radikalisme; den italienske Opposition opgav sin Tilslutning til Mazzinis fantastiske Sammensværgelser. Metternich blev en Fremmed i sin Tid.

1848 gik hans Verden uhjælpelig til Grunde.

Skildringen af Metternichs Fald hører til de smukkeste Partier i Srbiks Værk. Den østrigske Statskansler er en af de faa Magthavere, som midt i Nederlaget har bevaret deres Værdighed. Da det gamle Styre viste sin Svaghed, og dets Repræsentanter svigtede Føreren, tog han roligt sit Parti. Forsøgene paa at forsøde ham Afgangen afviste han. »Lassen wir das, ich liebe keine Ovationen«. Først da Kejsersfamilien udtalte Ønsket derom, forlod han Wien. Intet kunde kue Livsviljen hos den 75aarige Olding, som forpint af Nyresmerter, udsat for Forhaanelser, under stadige Farer og i forcerede Dagsrejser maatte gaa en usikker Fremtid i Møde. I lange Tider var hans økonomiske Forhold usikre, hans Navn og Ære udsat for uretfærdige Beskyldninger for Uredelighed. Troen paa hans Livsværks Berettigelse holdt ham dog bestandig oppe.

Mærkeligst maaske er den aandelige Magt, han udøvede endnu i Ulykkens Dage. Som landflygtig i England blev han en politisk Faktor, der gjorde sin Salon til et Centrum for Toryoppositionen mod Palmerston. Historisk betydningsfuldt blev hans Venskab med Disraeli. I deres Aandspræg var saa meget fælles, at det byggede Bro over Stands- og Raceforskellen. Begge nærrede de Ønsket om overfor den liberale Middelstand at forene den konservative Grundbesiddelse og Folkets Masser. Begge troede de gennem praktiske økonomiske Reforme at kunne vinde de brede Lag for deres Politik. Endnu efter mange Aars Forløb fremhævede Disraeli, hvad Metternich havde betydet for Uddannelsen af hans politiske Karakter.

I Hovedsagen var hans Rolle dog udspillet. Ogsaa efter sin Hjemkomst blev Metternich »der Beobachter in der Loge«. Fra

talrige Sider blev han Genstand for Hyldest og søgte man hans Raad. Nogen virkelig Indflydelse opnaaede han ikke. Srbik har i de sidste Afsnit af sit Værk med overordentlig Bredde gjort Rede for hans Opfattelse af Tidens Spørgsmaal. Naturligvis har det Interesse at følge hans fronderende Utilfredshed med den Schwarzenberg-Bachske Centralisation, som syntes ham at stride mod Habsburger-Monarkiets Traditioner og Eksistensbetingelser. Naturligvis har det Værdi at prøve hans Kritik af Franz Josephs italienske Politik, som han oplevede at se tilintetgøre næsten de sidste Resultater af hans Statsmandsgerning. For selve Udviklingen var den dog uden Betydning.

— — —

Srbiks store Metternich-Værk har mødt megen Anerkendelse, men ogsaa kaldt Kritiken i Vaaben. Skarpest er den bleven formuleret af den ungarske Historiker Eduard von Wertheimer (Forsch. z. Brandenb. u. Preuss. Gesch. 38. Bd., jvnf. Srbiks Svar, smstds. 39. Bd.). Rimeligvis vil nærmere Undersøgelser paa adskillige Punkter underkende dets Resultater; rimeligvis vil det i nogen Grad bevare Karakteren af en »Ehrenrettung«. Nogen Tvivl kan det dog næppe være underkastet, at det betyder et væsentligt Fremskridt for den historiske Erkendelse og har gjort Metternich adskilligt mere menneskelig forstaaelig, end han fremtraadte i den ældre Historie-skrivning. I langt højere Grad end tidligere fatter man hans ledende Tanker og kan man følge Sammenhængen i hans Politik.
